

PINTYE ERZSÉBET

Digitális eszközök a német mint idegennyelv- oktatásban – A távoktatás tapasztalatai

Kutatási beszámoló

BEVEZETÉS – A NYELVTANÁRI IKT-KOMPETENCIA

2020 márciusától azok a pedagógusok is kénytelenek voltak munkájukban az IKT eszközök használatának gondolatával megbarátkozni, akik korábban csak a hagyományos eszközök kínálta lehetőségekre támaszkodtak. A koronavírus-járvány, illetve az ennek nyomán elrendelt távoktatási kötelezettség komoly kihívás elé állította a pedagógusokat és az intézményeket. Gyakorlatilag egyik napról a másikra kellett megszervezni az addig jelenléti formában zajló oktatás átalakítását. De a hirtelen jött új feladatok, módszerek próbára tették a diákokat és a családokat is.

A mai oktatási kultúrában a hatékony és eredményes tanulási környezet kialakítása, a differenciálás, a változatos tanulásszervezési munkaformák alkalmazása mellett és azokkal összefüggésben az IKT-eszközök használata fontos elvárásként jelenik meg, a pedagógusok munkájában pedig mint kompetenciaelvárás szerepel. Tanári IKT-kompetencián érthetjük a következőt: „az információs és kommunikációs technológiák – IKT – tanításban, tanulásban nevelésben, tanulás- és iskolamenedzsmentben

és kommunikációban való felhasználásával kapcsolatos képességek” (*Kárpáti és Hunya*, 2009; kiemelés tőlem).

A nyelvtanárok szakmai felkészültségével és kompetenciáival kapcsolatban részletes leírást találunk a felsőoktatási tanárképzés képzési és kimeneti követelményeiben (KKK) és az Oktatási Hivatal által kidolgozott Pedagógus I. és Pedagógus II. fokozatba lépéshez tartozó dokumentum kiegészítő útmutatójában (*Oktatási Hivatal*, 2017).¹

A szakmódszertani és szaktárgyi tudás, a pedagógiai folyamat tervezése, a tanulás támogatása, szervezése és irányítása területén pedig a 8/2013.(I.30) EMMI rendelet felsőoktatási tanárképzés képzési és kimeneti követelményeinek leírásában a következő utalásokat² találjuk a nyelvtanári IKT-kompetenciára vonatkozóan:

- [A nyelvtanár] képes a különböző céloknak megfelelő stratégiák, a motivációt, a differenciálást, tanulói aktivitást biztosító, a tanulók gondolkodási, problémamegoldási, valamint együttműködési képességének fejlesztését segítő módszerek, szervezési formák kiválasztására, illetve megvalósítására, a hagyományos és az infokommunikációs technikákra épülő

¹ A nyelvtanári kompetenciák standardizált leírásáról az Európai Nyelvtanári Profilhálóban (European Profiling Grid) is olvashatunk: EAQUALS (2013).

² Majdani összevetésként itt jelzem, hogy az oktatásinformatikai tartalmak explicit és implicit megjelenéséről a némettanárképzésben Dringó-Horváth Ida tanulmányában olvashatunk (2012, 21 – 27. o.).

eszközök, digitális tananyagok hatékony, szakszerű alkalmazására [...].

- Ösztönzi a tanulókat az informatikai ismereteknek a nyelv tanulása során való felhasználására [...].
- Ismeri az internet, a számítógép, a mindenkor új eszközök nyújtotta lehetőségeket. Képes a modern, motiváló információs-technológiai eszközöket és az internetet hatékonyan használni, a diákok önálló tanulását támogatni, követni [...]

(EMMI, 2013)

A pedagógusok minősítési rendszeréhez tartozó, fent már említett nyelvtanári kiegészítő útmutatóban az egyes pedagógus-kompetenciákhoz tartozó indikátorokról olvashatunk az élő idegen nyelv tantárgy vonatkozásában – az általános elvárások közt többek közt ezt: „[A nyelvtanár] ösztönzi a gyermekeket, a tanulókat a hagyományos és info-kommunikációs eszközök célszerű, kritikus, etikus használatára a tanulás folyamatában. [...] Az önálló tanuláshoz szakszerű útmutatást és megfelelő tanulási eszközöket biztosít” (*Oktatási Hivatal*, 2017, 14. o.).³

Az IKT-kompetencia fejlesztésére számos lehetőség kínálkozik. Magyarországon az utóbbi években rengeteg továbbképzésen vehettek részt az ér-

deklődő, módszertani megújulásra vágyó német szakos nyelvtanárok, amelyeknek tematikája a digitális eszközök használata köré épült. Így például a Goethe Intézet (GI) némettanároknak szóló továbbképzési programjain, nyári-továbbképző tanfolyamain ismerkedhetnek meg a résztvevők a digitális eszközök nyelvórai alkalmazá-

sainak lehetőségeivel. A GI által lehetőség van németországi továbbképzéseken való részvétellel is, ahol szintén hasznos információk, gyakorlati tippek birtokába juthatnak a digitális kompetenciájukat fejleszteni vágyó nyelvtanárok. 2020 nyarán sem volt ez másképp, a továbbképzések az egyik legnagyobb német e-learning szolgáltató által üzemeltetett WBS LearnSpace 3D programon keresztül zajlottak.

1. EGY SAJÁT KUTATÁS

1.1. Kérdésfeltevések

Bár az IKT-eszközök régóta jelen vannak a kultúránkban, még most is érvényes a megállapítás, hogy használatuk, az idegen nyelvi órákba való beépítésük új utakat nyithat a nyelvoktatásban. A gyakorlati tapasztalatok szerint előfordul ugyanis, hogy a megfelelő tudás és a rendelkezésre álló eszközök hiányában nem tudunk eleget tenni az említett dokumentumokban felsorolt követelményeknek, elvárásoknak.

Hogy ezt a hétköznapi tapasztalatot egzaktabbul is megvizsgáljam, a felmérésben a következő kérdések megválaszolására törekszem:

1. Milyen a nyelvtanárok otthoni informatikai felszereltsége – vs. milyen az iskola informatikai felszereltsége?
2. Milyen célokra használják a némettanárok az info-kommunikációs eszközöket?
3. Milyen eszközöket, programokat, tananyagokat ismernek és használnak a némettanárok munkájuk során?

³ Az indikátorok részletes leírását, az indikátorokhoz tartozó példákat lásd ugyanitt!

4. Hogyan sikerült megvalósítani a távoktatás alatt az egyes nyelvi készségek fejlesztését?
5. Mi volt a távoktatás legnagyobb hátránya és előnye a német nyelv oktatásának szempontjából?

1.2. Minta és módszer

A kutatás mérőeszköze egy zárt és nyílt kérdéseket tartalmazó kérdőív volt, ezt töltötték ki a némettanárok. A koronavírus terjedésének megfékezése, a személyes kontaktusok kerülése, az óvintézkedések betartása érdekében a kitöltésre online formában nyílt lehetőség. A kérdőívet az ország 160 iskolájába (általános iskolák, gimnáziumok, szakgimnáziumok) küldtem el az intézményvezetőnek vagy közvetlenül a német nyelvi munkaközösség vezetőjének, akik azt továbbították a német szakos kollégáknak. Az iskolák kiválasztásában az Oktatási Hivatal Köznevelési

intézmények feladatellátási helyeinek listája nyújtott segítséget, amely tartalmazza az oktatott nyelveket és a tanulói létszámadatokat. A kérdőívet összesen 100 német szakos nyelvtanár töltötte ki, a válaszadók nemek szerinti megoszlása a következő: 89% nő, 11% férfi. A felmérésben részt vett nyelvtanárok átlagéletkora 43 év. A kitöltők 64%-a gimnáziumban, 25%-a általános iskolában, 10%-a szakgimnáziumban tanít német nyelvet.

2. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

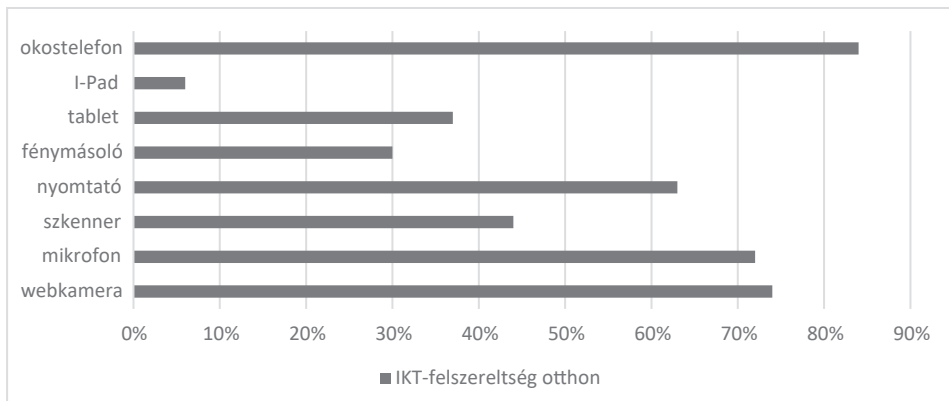
2.1 Az otthoni és iskolai informatikai felszereltség

A válaszadók 98%-ának van otthon számítógépe. Az asztali számítógép vagy laptop mellett 84%-uk okostelefonnal, 74%-uk webkamerával rendelkezik – lásd az 1. ábrán.

a kérdőívet összesen 100 német szakos nyelvtanár töltötte ki

1. ÁBRA

IKT-felszereltség otthon. Kérdés: *Mely eszközökkel rendelkezik a felsoroltak közül?*
Válaszadók száma: 99 fő

FORRÁS: saját szerkesztés

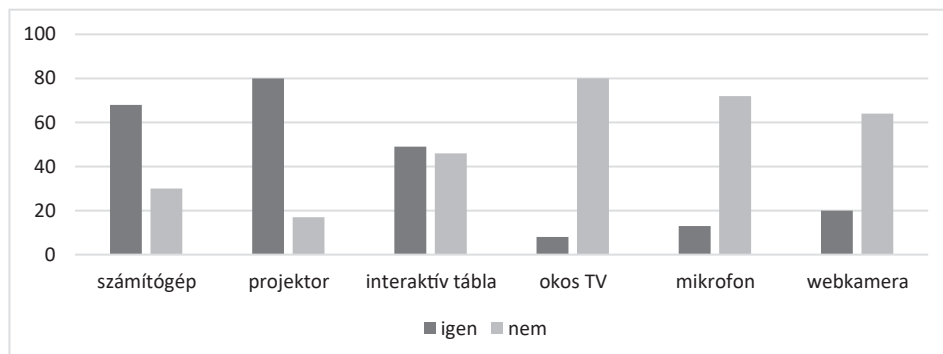
Arra a kérdésre, hogy a némettanárok heti hány órát töltenek átlagosan a munkájukban számítógéphasználattal, meglehetősen különböző válaszokat kaptam. A távoktatás növelte a számítógéppel támogatott munkavégzés idejét, az ezt megelőző időszakban átlagosan heti 13 órára volt szükség a felkészüléshez, a feladatok elvégzéséhez a válaszadók szerint. 97%-uk elektronikus levelezés, kapcsolattartás, és a tanórákhoz való információkeresés céljából használja számítógépét. A felmérésből az is kiderült, hogy a digitális eszközökkel támogatott órára való felkészülés időigényes, komoly energiabefektetések árán valósul meg. A válaszadók 60%-a napi 30–60 percet tölt egyetlen IKT-eszközökkel támogatott órára való felkészüléssel, 30%-uk szerint pedig több mint 60 percet is igénybe vehet a felkészülés.

Az intézmény informatikai felszereltségét tekintve a válaszadók csupán 36%-a véli úgy, hogy az megfelelő, 12%-uk pedig azt gondolja, hogy az intézmény, amelyben dolgozik, nem alkalmas az IKT-eszközökkel támogatott oktatási célok elérésére. Hasonló eredményeket tapasztalt

Dringó-Horváth is egy jóval korábbi felmérésében (2004, 4. o.), amelyben a nyelvtanárok azt is megjegyezték: a legnagyobb problémát talán az jelenti, hogy a számítástechnikai termek csak a számítástechnika-oktatás céljait szolgálják. Dringó-Horváth (2004, 8. o.) egy multimédiás nyelvi labor kialakítását javasolja, amely alkalmas lehet a nyelvoktatási célok megvalósítására. Ennek megvalósítása azonban a jelek szerint a legtöbb helyen még mindig várat magára; a nyelvtanárok továbbra is csak az intézmény meglévő számítástechnikai-termekre támaszkodhatnak. A felmérésben részt vevők 68%-a számolt be arról, hogy a nyelvórai célokra használt termekben található számítógép. A tantermek informatikai felszereltségét a válaszadók 46%-a tartja jónak, a tanári szoba informatikai felszereltségéről pedig 39% gondolta úgy, hogy alkalmas oktatáshoz kapcsolódó feladatok elvégzésére. A tantermek, amelyekben a némettanárok tanítanak, rendelkeznek számítógéppel (68%), projektorral (80%), interaktív táblával (49%), webkamerával (20%), mikrofonnal (13%) és okostévével (8%) – lásd a 2. ábrán.

2. ÁBRA

IKT-eszközök a tanterekben. Kérdés: *A tantermek, amelyekben tanít, rendelkeznek-e a felsorolt eszközökkel?.* Válaszadók száma: 98 fő

FORRÁS: saját szerkesztés

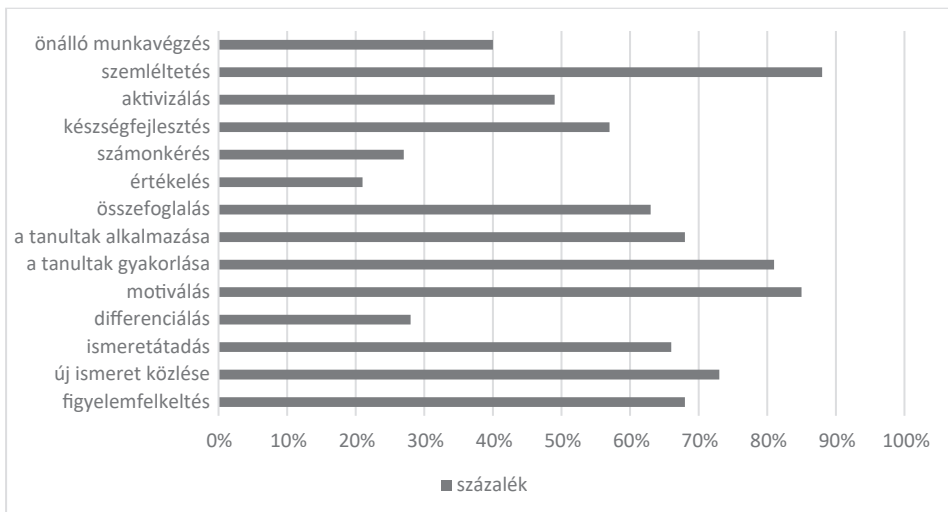
2.2 Digitális eszközök a tanórán

Arra a kérdésre, hogy használnak-e a tanórákon digitális eszközöket, a nyelvtaná-

rok 95%-a igennel válaszolt. 54%-uk he-
tente néhányszor, 29%-uk minden órán
alkalmaz digitális eszközöket. Hogy mi-
lyen célból, arról a 3. ábra tájékoztat.

3. ÁBRA

Digitális eszközök tanórai használatának arányai pedagógiai célok szerint. Kérdés: *Milyen céllal használja a digitális eszközöket a tanóráin?* Válaszadók száma: 98 fő

FORRÁS: saját szerkesztés

A legtöbben szemléltetés (87%), motiválás (84%) és a tanultak gyakorlásának (81%) céljából döntenek a digitális eszközök használata mellett. A válaszokból kiderül, hogy leginkább Youtube-videók, prezentációk, feladatlapok kivetítése dominál a nyelvórákon. Legritkábban oktatószoftvereket, szavazórendszereket⁴ használnak a némettanárok a nyelvtanulási-tanítási folyamatban. Az online tananyag készítői közül legtöbben a learningapps (44%), quizlet (30%), kahoot (21%) és a wordwall

(21%) alkalmazásokkal dolgoznak. A felsorolt lehetőségeken kívül többen a wooclap, flipgrid, thinglink, canva, liveworksheets tananyagkészítőket is megemlítették.⁵

2.3 A távoktatás tapasztalatai

2.3.1 Nyelvi készségek fejlesztése a távoktatás során

A nyelvoktatás kiemelten fontos feladata a nyelvtanuló kommunikatív kompetenciá-

⁴ A szavazórendszerek használatának lehetőségeiről lásd Buda (2017, 48-52. o.).

⁵ Fegyverneki Gergő *IKT-s öletttár* c. könyvében további digitális tananyagkészítők, alkalmazások tanórai felhasználásáról olvashatunk részletesebben (Fegyverneki, 2016).

jának fejlesztése (*Oktatási Hivatal NYAK*, 2002). Kérdésként merülhet fel bennünk, hogy a távoktatás alkalmas lehet-e a kommunikációközpontú nyelvpedagógiai irányzat alapelveinek, céljainak eleget tenni, a nyelvi készségek fejlesztését megvalósítani.

A válaszadók 7%-a gondolja úgy, hogy a távoktatás ideje alatt minden nyelvi készséget sikerült fejleszteni a nyelvórákon. 22%-uk a beszéd-készség fejlesztését tartot-

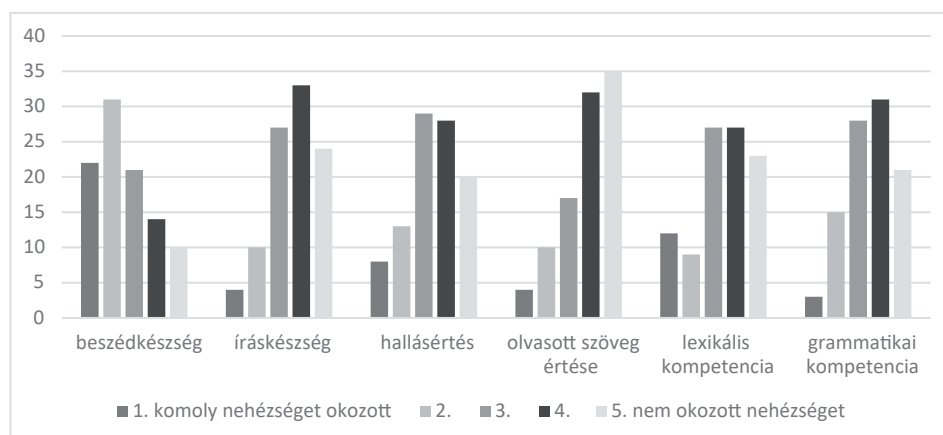
ta a legnehezebb feladatnak a négy készség (hallott és olvasott szöveg értése, beszéd, írás) közül. A további adatokkal együtt lásd a 4. ábrán. Ehhez hozzájárulhatott az is, hogy a válaszadók csupán 11%-a tartott videokonferenciahívás segítségével nyelvórát. A legtöbben FB-csoportokban (42%), vagy a Google Classroom segítségével (67%) igyekeztek kapcsolatot tartani, és tananyagot megosztani a diákokkal.

4. ÁBRA

Készségek fejlesztésének nehézsége a nyelvórán a távoktatás ideje alatt.

Kérdés: *A felsoroltak közül mi okozta a legnagyobb nehézségek a távoktatás alatt?*

A válaszadók száma: 100 fő.

FORRÁS: saját szerkesztés

2.3.2 A távoktatás hátrányai

A nyílt kérdésre – *Miben látja a távoktatás legnagyobb hátrányát?* – adott válaszokból a következő hátrányok fogalmazódtak meg a nyelvtanárok körében:

- A nyelvtanárok 12%-a gondolja úgy, hogy a távoktatás alatt sikerült megvalósítani a tanmenetben megfogalmazott célokat, elvárásokat. 69%-uk rengeteg időt töltött az órákra való felkészüléssel, a házi feladatok ellenőrzésével.

- A válaszadók 9%-a nem tudta tartani a kapcsolatot minden diákkal, hisz van olyan tanuló, aki nem rendelkezik otthon saját számítógéppel.
- 10%-uk arról számolt be, hogy a tanulók teljesítménye romlott.
- Komoly nehézséget okozott a lexikális kompetencia és a beszédkészség fejlesztése.
- A kommunikációs készségek háttérbe szorultak, leginkább csak az olvasáskészség és íráskészség fejlesztésére nyílt lehetőség.

- A beszéd-készség fejlesztését a változatos tanulásszervezési munkaformák hiánya is gátolta, hisz páros vagy csoportmunka végzésére nem volt lehetőség a digitális tanórán.
- A tanulói teljesítmény objektív mérése nem valósult meg.
- Rengeteg munkát igényelt az órákra való felkészülés, ami elképzelhető, hogy felesleges idő és energiabefektetéssel készült el, hisz nem kizárt, hogy a tanulók többsége nem nézte vissza a kijavított feladatokat.
- A személyes kontaktus, a metakommunikáció és az élő szó hiánya is komoly nehézséget jelentett a diákok számára.

2.3.3 A távoktatás előnyei

- A távoktatás legnagyobb előnyét a némettanárok abban látják, hogy lehetőség nyílt a digitális kompetenciák fejlesztésére, módszertani változatosságra.
- A távoktatás alatt fejlődhetett a tanulói felelősség, a problémamegoldó készség, és az önállóság is.
- Az idő beosztását illetően nagyobb szabadsággal rendelkezhetett a pedagógus és a diák is. A távoktatás alatt a diákok időbeosztásuk kialakítását is gyakorolhatják, bár volt olyan is, aki megjegyezte, mivel kezdetek óta nem az önállóságra és felelősségre nevelik a diákokat, és mivel nagyon eltérőek a technikai lehetőségek és a diákok szociális hátterei, digitális oktatás csak tovább növelte a meglévő különbségeket. Az oktatás eredményessége pedig teljes mértékben a tanuló aktivitásától és motivációjától függ.

A kérdőív zárásaként feltettem azt a kérdést, milyen digitális kiegészítő

tananyaggal dolgoznának szívesen a némettanárok a tanórákon. A válaszok alapján elmondható, hogy a nyelvtanárok egy kevés előkészületet igénylő, az adott tankönyvhöz illeszkedő, több készség fejlesztésére alkalmazható, ingyenes, mindenki számára elérhető, hozzáférhető, autentikus videókat, kisfilmeket, interaktív feladatokat, kvízeket tartalmazó digitális tananyagot szívesen használnának a nyelvórákon.

a legnehezebb feladatnak a lexikális kompetencia és a beszéd-készség fejlesztése bizonyult

ÖSSZEGRZÉS

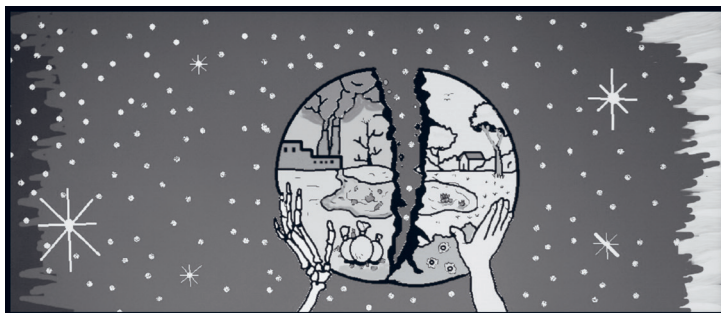
Összefoglalva megállapítható, hogy a nyelvórai célokra használt tantermek fejlesztése továbbra is fontos intézményi feladatnak tekinthető. Az otthoni és az iskolai informatikai eszközök, a digitális tananyagkészítők használatának legnagyobb előnyét a némettanárok a motiválásban, szemléltetésben és a tanultak gyakoroltatásában látják. A távoktatás során a legnehezebb feladatnak a lexikális kompetencia és a beszéd-készség fejlesztése bizonyult, amit a változatos tanulásszervezési munkaformák (páros munka, csoportmunka) hiánya is gátolt. Megoldásként javasolnám az adott témakörhöz kapcsolódó videófelvételek, hangfelvételek, vlogok önálló készítését a tanulók által, amely médiumokban és felületeken a tanulók önállóan fejthetik ki véleményüket az adott nyelvórai témával kapcsolatban. A beszéd-készség fejlesztése mellett a teljesítmény objektív mérésének nehézségét emelték ki a válaszadók. A személyes kontaktus, az interaktív, közvetlen kommunikáció kétségkívül elengedhetetlen része a csoportos nyelvtanulásnak. A digitális tananya-

gok készítői e szempontot figyelembe véve kiegészíthetik, segíthetik a tanulási folyamatot. A továbbiakban érdemes volna a nyelvórai célokra használt tankönyvcsoomagokhoz, a tankönyvek leckéihez szorosan kapcsolódó digitális tananyag fejlesztésének megvalósításán dolgozni. Ahogy például *Dringó-Horváth és Menyhei* (2020)

kutatásában a német és angol nyelvoktatásra ajánlott tankönyvcsoomagok elemzése áll a középpontban, különös tekintettel a digitális elemekre. A kutatásból kiderül, hogyan hat a digitális tanulási környezet a tankönyvcsoomagokra, s milyen digitális elemekkel egészültek ki az elmúlt években megjelent nyomtatott kiadványok.

IRODALOM

- Buda András (2017): *IKT és oktatás. Együtt vagy egymás mellett?* Belvedere Meridionale, Szeged.
- Dringó-Horváth Ida és Hoffmann Orsolya (2004): Informatikai eszközök a német nyelv oktatásában. Új Pedagógiai Szemle, **54.** 4–5. sz. Letöltés: <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00081/2004-04-ta-Tobbek-Informatikai.html> (2021. 09. 10.)
- Dringó-Horváth Ida (2012): Oktatásinformatikai tartalmak a némettanárképzésben – intézményi körkép. *Modern Nyelvoktatás*, **18.** 4. sz., 20–32.
- Dringó-Horváth Ida és Menyhei Zsófia (2020): A nyelvkönyvpiac változásai – Nyelvkönyvcsoomagokhoz kapcsolódó digitális tananyagok vizsgálata. Új Pedagógiai Szemle, **70.** 1–2. sz. Letöltés: <https://upszonline.hu/index.php?article=700102008> (2021. 09. 10.)
- EMMI (2013): 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről. Letöltés: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300008.emm> (2021. 09. 10.)
- EAQUALS (2013): European Profiling Grid. Letöltés: https://www.eaquals.org/wp-content/uploads/The_EPG_-_PDF_publication_final.pdf (2021. 09. 10.)
- Fegyverneki Gergő (2016): *IKT-s ötlettár. Gyorstalpaló digitáliskultúra-azonos pedagógiából kezdőknek és haladóknak.* Neteducatio Kft., Budapest.
- Kárpáti Andrea és Hunya Márta (2009): Kísérlet a tanárok IKT-kompetenciája közös európai referenciakeretének kialakítására – a U-Teacher Projekt 1. Új Pedagógiai Szemle, **59.** 3. sz. Letöltés: <https://ofi.oh.gov.hu/karpati-andrea-hunya-marta-kiserlet-tanarok-ikt-kompetencija-kozos-europai-referenciakeretnek-0> (2021. 09. 10.)
- Oktatási Hivatal (2017): Kiegészítő Útmutató az Oktatási Hivatal által kidolgozott, Útmutató a pedagógusok minősítési rendszerében a Pedagógus I. és Pedagógus II. fokozatba lépéshez c. dokumentumhoz. Letöltés: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/pem/idegen_nyelv_kieg_2017.pdf (2021. 09. 10.)
- Oktatási Hivatal NYAK (2002): Közös Európai Referenciakeret 2002 – Magyar változat. Letöltés: https://nyak.oh.gov.hu/nyat/doc/ker_2002.asp (2021. 09. 10.)

Lőrincz Laura (13): *Föld* – rajz